

Az esetek többségében a hallgatók elégedettek tanulmányaikkal, ugyanide iratkoztak volna be, ezzel ellentétben a legkevésbé elégedettek a mintáinkban szereplő, egészségügyi főiskolai karra járó hallgatók.

Balázsovcics Mónika & Kalocsainé Sánta Hajnalka

Társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában – 2005

Intézményi esettanulmány a gödöllői Szent István Egyetemen folyó levelező képzésről

Tanulmányunkban a Szent István Egyetem Karain folyó levelező tagozatos képzésről kívánunk átfogó képet nyújtani. Bemutatjuk jelentkezésük motívumait, igényeiket, döntési stratégiáik természetét, lehetséges jövőforgatókönyveik alakulását, ily módon mérleget vonva a szándékok és eredmények, elvárások és a kínálat találkozásáról. A vizsgálati keresztmetszetet alapvetően meghatározza a regionális sajátosságok figyelembe vétele.

Az elemzés alapját a „Társadalmi igények a felnőttek felsőfokú továbbtanulásában”¹ című kutatás keretei közt létrejövő adatbázis képezi, mely több, regionális jelentőséggel, vonzeróval is bíró felsőoktatási intézményben végzett adatfelvétel nyomán született meg. Az egyes intézmények (PTE, DE, SZIE) működését, problémáit, lehetőségeit, képzési repertoárját, illetve számos más tényező mellett, természetesen a jelentkezők körét is alapvetően meghatározzák többek között az adott régió társadalomföldrajzi sajátosságai, a térségben mozgósítható források. Végső soron tehát egy átfogó „képzési-térkép” elkészítése a cél, mely a felsőoktatási kínálat, illetve az erre irányuló igények térbeli leképeződéseit hivatott megjeleníteni, összefüggéseket keresve a demográfiai, társadalomföldrajzi, szociológiai dimenziók között. Az egyes intézmények kiválasztása mindenekelőtt azok regionális jelentősége alapján történt, figyelembe véve azokat a sajátos szociológiai, demográfiai, gazdasági, társadalomföldrajzi jegyeket, melyek mentén az intézménynek helyet adó régió jellemezhető.

Itt kell megjegyeznünk, hogy ezen intézményeken belül a vizsgálandó karok kijelölése során kizárólag a nappali és a levelező tagozatok hallgatói létszámának arányát vettük figyelembe. Ennek megfelelően azokat a karokat választottuk ki, ahol a levelező képzésben résztvevők aránya kiugróan magasnak tűnt a nappali tagozatos hallgatók számához képest, s minden esetben közel azonos számú kérdőív került lekérdezésre, összesen 1097. A minta tehát nem tekinthető reprezentatívnak sem a karok, sem a szakok, sem a szakirányok tekintetében.

A minta jellemzése

A kutatás során megfogalmazott kérdések körüljárásához szükségesnek tűnik a gödöllői minta leíró jellegű elemzése. Mindenekelőtt a megkérdezettek szocio-ökonómiai státusára és ezzel összefüggésben a képzésben való részvétel motívumainak feltárására kerül sor. A 380 fős gödöllői mintát a Szent István Egyetem öt karán² levelező tagozaton

1 A T 047335 nyilvántartási számú OTKA kutatás témavezetője Dr. Forray R. Katalin.

2 SZIE-Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar (GTK), SZIE-Gépészmérnöki Kar (GMK), Jászberényi Főiskolai Kar (JFK), Ybl Miklós Műszaki Főiskolai Kar (YMFK), SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar (MGK).

tanulók közül állítottuk össze. A mintába nem kerültek be az Állatorvostudományi Kar és a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola hallgatói.

A megkérdezettek több mint kétharmada nem töltötte be még a negyvenedik életévét, s az adatokat korcsoportok szerint tovább bontva láthatóvá válik, hogy ezen belül is a húsz és harminc év közöttiek vannak többségben (az összes megkérdezett 53,2%-a, míg a harmincas éveikben járók ugyanebben az összehasonlításban 33%-ot tesznek ki). A nemek szerinti összetételt vizsgálva korcsoportonként nem bukkanunk jelentős eltérésre. Az ötven év feletti és a húsz év alatti korcsoportba sorolható megkérdezettek alacsony száma miatt érdemes figyelmünket a húsz és negyven év közöttiekre fordítanunk. A harmincas éveikben járók között a férfiak vannak többségben (férfiak: 19,2%, nők: 13,4%), míg a húsz és harminc közöttiek esetében a nők vannak jelen nagyobb arányban (férfiak: 24,2%, nők: 28,2%).

A nemek szerinti megoszlást vizsgálva úgy tűnik, hogy egyes karok kínálta képzések csoportosíthatók aszerint, hogy inkább a nők vagy inkább a férfiak érdeklődésére tarthatnak számot. A GTK valamint a JFK elsősorban a nők számára vonzó, míg a GMK levelező tagozatos hallgatói 95%-ban, az YMFK esetében pedig 87%-ban férfiak.

Az életkori megoszlást tekintve is kirajzolódik egyfajta sajátos mintázat. A negyven év felettiek a JFK karain jelennek meg legnagyobb arányban, míg a 30 év alattiak itt vannak a legkevesebben (26,4%). Az YMFK-n a levelezős hallgatók csaknem teljes egészében a negyven év alattiak közül kerülnek ki (96,1%), s ezen belül is igen magas a 30 év alattiak aránya (60,1%). (1. táblázat)

1. táblázat: Életkori megoszlás karonként

	GTK	GMK	JFK	MGK	YMFK
50 év feletti	1,1	1,8	7,5	0,0	2,0
40-50 éves	11,8	14,3	18,9	7,6	2,0
30-40 éves	24,2	37,5	47,2	46,2	35,2
20-30 éves	62,3	46,4	26,4	46,2	60,8
20 év alatti	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Összesen:	100	100	100	100	100

A családi állapot alakulásában nem fedezhetünk fel szembevetendő eltérést az egyes életszakaszokban általánosként elfogadottól. Ennek megfelelően a házasságban élők – illetve az elváltak – aránya az életkorral növekszik ötven éves korig, tehát az életkor karonkénti megoszlását a családi állapot alakulása is követi.

Az egyes karok levelező tagozatos képzéseinek célcsoportjai tehát jól körülhatárolhatók a fenti dimenziók mentén. Így a Jászberényi Főiskolai Kar levelező képzéseinek kínálata elsősorban az idősebb, „megállapodottabb” életvitellel jellemezhető nőket vonzza, hiszen itt a jelentkezők túlnyomó része a harminc év feletti házasságban élő nők közül kerül ki (51%). A Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar nyújtotta képzésekben mindenképp a függetlenebb életet élő fiatalok jelennek meg, hiszen a nem házasságban élők között jelennek meg legnagyobb arányban, s igen kevés hallgatónak van gyermeke (a megkérdezettek 72%-ának nincs). Az YMFK és a Gépészmérnöki Kar szakjai hagyományosan „férfias” pályákra képezik hallgatóikat, így természetesnek tekinthetjük, hogy kilencven százalékos feletti az ehhez a nemhez tartozók aránya. A különbség elsősorban abban mutatkozik meg a két kar hallgatói összetételében, hogy az YMFK levelező képzéseinek rekrutációs bázisát nagyobb részt a harminc év alattiak alkotják, tehát feltételezhetjük, hogy az ide

jelentkezők azok közül kerülnek ki, akik az első diploma megszerzése után szeretnének még továbbtanulni, illetve levelező képzés során kívánnak felsőfokú végzettséget szerezni. Ezen feltételezések igazolására a jelentkezés motívumainak elemzése során kerülhet sor.

A megkérdezett hallgatók több mint harmada (35,3%) fővárosi, s a nem budapestiek között a megyeszékhelyen élők vannak legkevesebben. Ezek az adatok akkor válnak beszédessé, ha megvizsgáljuk milyen messze hat a szóban forgó intézmény „vonzereje”, amely természetesen nem csupán a képzés érdekében megtett földrajzi távolságban mérhető. Mégis fontos figyelmet fordítanunk erre a tényezőre, gondolva a levelező képzést választókra háruló anyagi- és időterhekre. Mivel a tanulásra fordított idő – legyen szó a konzultációs heteken való részvételről vagy a vizsgákra való felkészületről – csupán a család, a kikapcsolódás rovására szorítható ki, így minden, ami hozzájárulhat az időterhek csökkentéséhez megfontolandó szemponttá válhat az intézményválasztás során. A továbbtanulásról hozott döntés körül kibontakozó kalkulációk természetesen nagymértékben a tényleges költségek behatárolására vonatkoznak, hiszen a hallgatók 57,4%-a kizárólag saját erejéből teremti elő tanulmányai költségeit, további 11%-a a munkahellyel osztozik a terheken. Így a kiadáscsökkentő tényezők – például az útiköltségek³ visszaszorítása – jelentős szerepet játszhatnak az egyes képzések rangsorolásakor.

A lakóhely és a képzést nyújtó intézménynek helyet adó település közötti elmozdulást követve láthatjuk, hogy a megkérdezettek jelentős része nem lépte át a megyehatárt továbbtanulási céljainak megvalósítása során (61,1%), s csupán a megkérdezettek 13,7 % érkezik távoli (tehát nem szomszédos) megyékből. A megállapítások finomításához érdemes szemügyre venni, hogyan alakul az egyes karok hallgatóinak elmozdulási hajlandósága.

A budapesti karok hallgatóinak 51,4%-a fővárosi, s a gödöllői székhelyű karok esetében is érezhetően érvényesül a főváros közelsége, a hallgatók több mint harmada budapesti, ugyanakkor a más nagyvárosokból érkezők aránya a legalacsonyabb a megkérdezettek között. Amint a karok székhelyét tekintve távolodunk Budapesttől úgy nő a kisebb településeken (nagyközség, község) élők aránya.

A lakóhely és a képzésnek helyet adó település közötti távolság elemzéséből első pillantásra jól látszik (felhasználva a településtípusra vonatkozó adatokat is), hogy két karon, az YMFK-n és a JFK-n megkérdezettek e tekintetben eltérnek a másik három kar sajátosságaitól. (2. táblázat)

2. táblázat: Lakóhely és a képzést nyújtó intézmény székhelyének viszonya karonként

	GTK	GMK	JFK	MGTK	YMFK
Azonos város	11,8	5,7	9,8	5,3	39,2
Azonos megye	52,8	56,6	35,3	52,6	27,5
Szomszédos megye	18,5	20,8	54,9	23,7	17,6
Távoli megye	16,9	17	0	18,4	15,7
Összesen	100	100	100	100	100

Így a JFK hallgatói elsősorban a szomszédos megyék kisebb városaiból érkeznek (37,3%), s a távolabbi megyékből érkező hallgatók egyáltalán nincsenek jelen ebben a csoportban,

³ Sajátos adalékként megjegyezhetjük, hogy minél távolabb lakik a hallgató a képzés színhelyétől annál inkább tömegközlekedési eszközöket vesz igénybe az eljutáshoz, bár az autót használók aránya minden csoportban alacsonyabb a vonatkozóknál vagy a buszozóknál.

míg az YMFK budapesti székhelyű levelező képzésében jelentős arányban (40,8 %) a fővárosi hallgatók vannak jelen, s csaknem itt a legmagasabb a nem szomszédos megyékből érkezők aránya is. Ezzel szemben a többi kar hallgatói közt első helyen azok a budapestiek találhatók, akik a fővárost „elhagyva”, de a megyehatáron belül maradván keresnek felsőoktatási intézményt továbbtanulási céljaik megvalósításához.

A fiatalabbak számára egyre természetesebb adottságnak tűnik, hogy a tér egyes egységei sajátos, elkülönülő funkciókkal ruházhatók fel, s a lakóhely, a munkahely, illetve adott esetben az iskola nem egy településen helyezkedik el. Mindemellett a munkahelyi elvárások sorában a rugalmasság nem csupán az időbeosztás tekintetében jut érvényre, hanem adott esetben nagyfokú migrációs készséget is jelent, vagyis az „itt és most” elvét közvetítve a gyakori lakóhelyváltáshoz való alkalmazkodóképességet is magában foglalja. Mindezek alapján fontosnak tűnik megvizsgálni, hogy ezen új migrációs elvárásokhoz való alkalmazkodó készség milyen mértékben van jelen megkérdezetteink esetében, azaz a munkahely miatt történő gyakori helyváltoztatás hogyan hat az intézményválasztásra.

Ehhez szemügyre véve a munkahely és a lakóhely, valamint a választott felsőoktatási intézmény közötti távolság alakulását kiderül, hogy azok, akik munkájuk miatt ingázni kényszerülnek, „szívesebben” (tehát nagyobb valószínűséggel) tesznek meg nagyobb távolságot felsőfokú tanulmányaik folytatása érdekében, mint a helyben dolgozók. Akik munkavégzésük miatt átlépi a megyehatárt 42,3%-ban nem szomszédos megyében tanulnak tovább, s a megyehatáron belül ingázók 60,9%-a iskoláját is a megyén belül választja ki.

A kép tovább árnyalása érdekében kérdőívünkben követni kívántuk a munkahelyi karrier alakulását, az esetleges munka- és lakóhelyváltások sorát, azonban az alacsony válaszadási arány nem teszi lehetővé érvényes következtetések levonását. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a legfiatalabb korcsoporthoz tartozó megkérdezetteink közt vannak jelen legkisebb arányban a munkahely miatt megyehatárt átlépők (7,7%), s itt a legmagasabb a helyben dolgozók aránya is (65%), bár nincs kiugró különbség e tekintetben az egyes csoportok között. A lakóhely és az iskola, illetve a munkahely és az iskola között nagy távolság megtétele, mely nem szomszédos megyék közötti ingázást is feltételez, leginkább a negyven év felettiekre jellemző. Tehát úgy tűnik, hogy a helyváltoztatáshoz kötődő rugalmasság elvárásához való alkalmazkodás elsősorban az idősebbek esetében teljesül, az általunk megkérdezettek körében.

Képzéssel kapcsolatos elvárások

Amennyiben arról szeretnénk képet alkotni, hogy milyen elvárásokkal rendelkeznek a levelező képzés mellett döntő hallgatók, figyelembe kell vennünk egyfelől azon motívumok sorát, melyek hozzájárultak ahhoz, hogy a jelentkező a továbbtanulás ezen formája mellett tegye le a voksát, másfelől érdemes áttekinteni azokat az élményeket tapasztalatokat, amelyeket a hallgatók csalódásként, kudarcként, illetve sikerként, örömként éltek meg.

A motivációk elemzésénél kirajzolódó válaszok mintázata az alábbiak szerint alakul. Az első négy helyen álló motivációs tényező (új diploma, szakmai érdeklődés, új munkahelyhez továbbtanulás, egyetemi diploma megszerzése) egyértelműen a szakmai ismeretek bővítésének, frissítésének szándékát foglalja magában, ugyanakkor a munkahelyi nyomás, vagy az egzisztenciális szempontok diktálta kényszer az utolsó helyekre szorultak. Bár az egyes karok esetében a sorrend némiképp módosul, mégis a szakmai szempontok kerülnek előtérbe a szabadidős, rekreációs igényekkel, illetve a kényszerítő körülményekkel szemben. (3. táblázat)

3. táblázat: A jelentkezés motívumainak alakulása karonként

	GTK	GMK	JFK	MGK	YMFK
új diploma	69,6	63,6	77,6	59	54,7
szakmai érdeklődés	53,4	67,3	47,2	69,2	73,6
új munkahelyhez továbbtan.	31,5	54,5	35,8	28,2	34
egyetemi diploma	39,9	12,7	1,9	41	7,5
család, barátok hatása	19,1	14,5	24,5	15,4	28,3
kíváncsiság	18,5	7,3	24,5	17,9	9,4
társ.i kapcsolatok megújítása	12,9	10,9	22,6	12,8	7,5
hasznos szabadidő eltöltés	9,6	0	24,5	5,1	1,9
kötelező továbbképzés	3,9	1,8	18,9	5,1	9,4
még meg tud így élni	6,2	3,6	1,9	0	9,4
munkakeresés	4,5	5,5	3,8	0	3,8

Bizonyos értelemben kivételnek tűnik a jászberényi kar. Bár itt is a szakmai dimenzió dominál, emellett azonban viszonylag nagy arányban választották a megkérdezettek azokat a szempontokat, amelyek a művelődés, az egyéni érdeklődés fontosságát hangsúlyozzák, így közelebb állnak azokhoz az értékekhez, amelyek az élethosszig tartó tanulás elvárásai mögött húzódnak meg. A kar arculatának sajátosságai, így például a képzési palettán szereplő szakok humán jellege, a levelező tagozatra jelentkezők csoportjában az idősebb vidéki nők magas aránya a motiváció-rangsor alakulásának magyarázó tényezőiként szolgálhatnak.

Bár életkoronként, nemenként másképpen alakulhatnak a megkérdezettek értékpreferenciái, jelen esetben azonban csupán árnyalatnyi eltérést tapasztalhatunk az eredmények alakulásában. Emiatt a szakmai dimenzióon belül mutatkozó korcsoportonkénti eltérésekre hívni fel itt a figyelmet. Az új diploma megszerzését a negyven év felettiek választották legnagyobb arányban a képzésbe való jelentkezés kiemelkedő céljává, míg az egyetemi kiegészítő diploma a húszas éveikben járók számára a leginkább fontos. Munkahelyváltás megkönnyítését, a hasznos kapcsolatok megerősítését a harmincas éveikben járók nagyobb arányban választották a többi korcsoporthoz képest.

A jelenlegi foglalkozás, az azzal való elégedettség a továbbtanulásról hozott döntés egyik sarokkövét képezheti, hiszen az általa meghatározott pozícióból fogalmazódnak meg az egyéni jövőtervek, s formálódnak a megvalósítás lehetséges forgatókönyvei. Így aligha kerülhet meg egyrészt a jelenlegi foglalkozás és a képzésbe való jelentkezés motívumainak összekapcsolása, másrészt ezen jövő-forgatókönyvek legalább vázlatos feltárása.

A szakmai dimenziót képező tényezők értékelésénél a szakmai szempontok fontosságát a munkanélküliek (87,5%) illetve az önálló vállalkozók (64,9%) említették a legnagyobb arányban, míg az új munkához való hozzájutás szempontját a GYES-en, illetve GYED-en lévők (66,7%). Ez utóbbi csoportban választották a legmagasabb arányban a szabadidő hasznos eltöltését a továbbtanulás céljává.

A megkérdezettek jelentős része – csaknem negyven százaléka – nem akar munkahelyet változtatni tanulmányai befejeztével, elsősorban korábbi szakterületén és munkahelyén szeretné hasznosítani megszerzett ismereteit. Azonban további 21% -uk tervei között szerepel a munkahelyváltás, melynek megvalósításához szükséges eszközként tekintenek megszerzendő képzettségükre. Ugyancsak a munkakeresés folyamatában konvertálható tőkeként kezelik a megszerzett tudást és végzettséget azok, akik a munkanélkülisé-

gük megoldására jelentkeztek ebbe a képzési formába (15,9%). Újabb tanulmányokba a megkérdezetteknek csupán 10,2%-a kezdene, s csak igen kevesen látnak lehetőséget arra, hogy újonnan szerzett ismereteik a külföldön való boldogulásban nyújthatna segítséget (3,8%).

Az elvárások feltárása során semmiképp sem feledkezhetünk meg annak vizsgálatáról, hogy milyen mértékben találkoznak a hallgatók igényei a képzés nyújtotta lehetőségekkel, és sikeresnek tekintik-e azt a döntést, amely során az adott képzés mellett határoztak. A döntés fölötti elégedettséget tükrözi, ha a hallgató hasonló szituációban ismét az adott főiskola, egyetem mellett döntene, melyet a megkérdezettek 86,3%-a állít, bár az elégedettség és elégedetlenség pólusai között széles az átmenet. Az alacsony válaszadási arány miatt csak az esetleges nagyságrendeket, a főbb tendenciákat érzékeltetik az adatok, mégis érdemes bemutatni a legtöbbet említett válaszokat.

Az első helyen a képzés színvonalával való elégedettség áll (32,1%), melyet a képzés rugalmasságának említése követ (16,4%). Ahogyan korábban utaltunk erre, a konzultációk rendje jól összeegyeztethető az egyéni időbeosztással, s a teljesítendő követelmények is többé-kevésbé alkalmazkodnak a hallgatók teherbírásához. Harmadik helyen a szak és a tanultak iránti érdeklődés áll (13,8%). Csak 2,2% vélekedik úgy, hogy a képzés nem nyújtott hasznosítható ismereteket. Azok a megkérdezettek, akik úgy érzik, hogy jól döntöttek, indoklásaikban a képzés magas színvonalát, a sikeres egyéni teljesítményt emelik ki elsősorban, mint az elégedettség forrásait. Az elégedetlenségre leginkább okot adó tényezők között a tanulásra fordítható szűkös időkereteket és a képzés színvonaltalanságát emelik ki, és sok válaszban visszatérő jegy, hogy a tanuláshoz, oktatáshoz szükséges tárgyi feltételek gyakran alig, vagy egyáltalán nem állnak rendelkezésre, amely panasz a felkészüléshez szükséges szakirodalom beszerezhetlenségét, az oktatásszervezési feladatok elhanyagolását vagy a tantermek fületlenségét egyaránt magában foglalja, amely könnyen értelmezhető a képzéssel szembeni hátrányos megkülönböztetésként a hallgatók számára. Mindezek mellett a levelező képzésben résztvevők gyakorta érzik úgy, hogy e különbségtevés érdeklődésük, előzetes felkészültségük, tudásuk értékelése során is megmutatkozik.

A tanuláshoz, az ismeretek megszerzéséhez kötődő attitűdök elemzéséhez érdekes szempontokat kínálhat annak feltárása, hogy milyen készségekkel, praktikus tudáskészlettel rendelkeznek megkérdezettjeink, s miképpen sajátították el ezeket.

A hallgatók 37%-a beszél – ha minimális szinten is – legalább egy nyelven, további 38% állítása szerint jól-rosszul, de két idegen nyelvet bír, s a nyelvtudást jobbra iskolai tanulmányaik során (32,6%), illetve tanfolyami keretek között (19,2%) sajátították el. A nyelvtudáson túl a számítástechnikai ismeretek megszerzése esetében jut kiugró szerephez az iskola, egyébként a legtöbb szabadidős tevékenységhez, hasznos hobbihoz szükséges tudást elsősorban informális keretek között szerezték meg, családtagoktól, barátoktól lesték el ezeket.

Összegzés

A fentiekben megmutatkozó összefüggések feltárása mindenekelőtt azon tendenciák kijelölésére szolgálnak, amelyek a további vizsgálódás kiindulópontját képezhetik, hiszen a kutatás célja mindenekelőtt a terep körbejárásában jelölhető ki. Az így megmutatkozó sajátságok nem teszik lehetővé általános érvényű következtetések levonását, mégis nagyban hozzájárulhat a főbb erővonalak kirajzolásához.

Ennek megfelelően elmondható, hogy a vizsgált karok erős regionális vonzerővel bírnak, a megkérdezett hallgatók jelentős része megyén belül marad, amikor intézményt választ továbbtanulási céljainak megvalósításához. A főváros közelségének hatása mutatkozik meg itt, amelyet megerősíteni látszik, hogy az egyes karok székhelyét tekintve, amint távolodunk Budapeستől úgy nő a falvakban, községben élők száma a megkérdezettek között. A földrajzi távolság meghatározó tényező lehet az intézményválasztás során, hiszen az ingázással járó anyagi- és időterhek együtt növekszenek a kilométerek számával. Ugyanakkor a munkahely, lakóhely és iskola közötti távolság összehasonlításából kitűnik, hogy azok, akik számára az ingázás napi rutint jelent, kevésbé riadnak vissza a nagy távolságok megtételétől, ha az intézmény által kínált képzést megfelelőnek tartják. A helyváltoztatáshoz kötődő rugalmasság elsősorban az idősebb korcsoportba tartozókat jellemzi, amely sejtetni engedti a továbbtanulásra való erős elzántság attitűdjét is.

A jelentkezés motívumainak vizsgálata során kirajzolódó mintázat alapján elmondható, hogy leginkább szakmai célok vezérlik a hallgatókat döntéseikben. Mindenekelőtt új képesítés vagy a második diploma megszerzése, illetve a szakmai látókör bővítése kerül előtérbe a döntési szempontok között. A rekreációs, társas kapcsolatok megerősítésére irányuló igények a második helyre szorulnak. Bár az ötven év feletti megkérdezettek aránya túl alacsony ahhoz, hogy biztonsággal fogalmazhassunk meg állításokat döntéseikkel kapcsolatban, mégis érdemes jelezni, hogy a rekreációs igények – hasznos szabadidő eltöltés, kíváncsiság, a tanulás szépsége – az idősebb korosztályba tartozók esetében nagyobb arányban van jelen.

Az igények ilyen alakulásából következően a képzések értékelése is hasonló szempontok alapján történik. A képzés magas színvonala és az egyéni sikeresség az elégedettség fő forrásai, ugyanakkor a kudarcként megélt választás esetében is ezek a tényezők tekinthetők elsődleges indoknak. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a szervezetlenségből fakadó kellemetlenségek beárnyékolják az elégedettség érzetét, s tovább erősíti a rossz döntés meggyőződését, amelyhez hozzájárul az olykor felszínre bukkanó, olykor csak háttérben érvényesülő presztízs-különbség a nappali és a levelező tagozatos képzések között.

Nagy Éva